

TOPIC: FUNERAL:

INFORMANT: SAILASA RAKAUCOKA. (M 56)

PLACE OF INTERVIEW: KOROVISILOU.

PLACE OF ORIGIN: KOROVISILOU SERUA.

DATE:

INVESTIGATOR: MILLIANA R.
T.R.

Vinaka vakalevu. O keimami e na vanua oqo, e na gauna ni mate e na gauna makawa, ni sa mate e dua na tamata. Sa na qai tukunā na i tukutuku ni mate vei ira na wekana. E lako vaka-vanua, lako vei ira na wekana, biu i vale e dua na kena i tukutuku, o ira na dau kauta tiko na i tukutuku ni mate, e ra dabe, ra vakacobocobo, ra qai tukuna vakaoqo: na vosa vakaneitou oqo, na savu mate ~~vax~~ kuna na vunituruga, nona tukuna na vosa vakoike, e va mate o kuani. Me cavuta na yaca ni tamata o ya. Na, na gauna e ra sa yaco yani kina o ira na wekana me ra sa, na weka ni mate me sa lai caka na veibulu. Sa na qai caka e dua na yaqona vakavanua, sa ra na qai tukuni vei ira na vugona me ra na qarava, o ira oqo, e ra na qai dau laikelia na bulubulu. E sega ni keli lovo na i bulubulu, e ra na kila ga na vanua e lako mai kina o tinana, se o ira na vugona. E ra sa keli i bulubulu oti, na nodra lako mai oqo, i vale, sa mai caka sara e dua na yaqona vei ratou na vugona, dua talega na i yau, tabua, se na ibe, so na dramu. E na caka vei keimami na Matauduavolovo. Na nodra tiko o ira na vugona, o ira

na kelia na i bulubulu. Na yacana vei keimami na Matauduavulova. Ia, o ira na vugona oqo, e ra na qai mai ologa na yago ni mate, e sega ni dua vei keimami e tara na yago ni mate, o ratou ga na vugona. Ra ologa na vugona na yago ni mate, ra qai colata, i Lotu, qai sa laki bulu. Ni ra sa lako tiko, voleka ni ra lai curu i tuba, e ra qai dau lai tuvakadua e loma ni koro, ka sa ra na qai lai colata o ira na vugona na kisi ni mate, se na i solesole mate, o ira na wekana voleka, me ra qai curu tiko e na ruku ni solesole. Na gone, o ira na makubuna, o ira na luvena, ra curu, ra lai lako tale mai yasana o ya, ra tu vakadua o ira na colata tu. Lesu tale mai, ra lai wavoki tale mai ra curu. Ke ra curu vakava se vakalima, e ra na lai curu tale mai, ya na kena i balebale o ya, ni ra sa vakamoce, ra vakarokoroko vua, na gauna e ra sa biuti ira kina vakadua. Ni sa lako oqo, i valanilotu, me sa laki lotu taki, ni sa lotu taki oti oqo, sa na qai kau na yago ni mate i nai bulubulu, sara na lai bulu. Sa na vakarau lai bulu ni nai bulubulu ni sa caka oti na kena lotu, e ratou na tubera tale na wekana voleka, nai taukei ni mate e dua na tabua, me kena i vaka-sobu i loma ni qara, na yago ni mate, vei iratou na vugona. Sa tuberi oti na tabua oqo, sa tabaki oti, e ratou na qai laveta na ~~yaga~~ vugona na mate, ratou lai biuta e loma ni qara, ratou lai buluta. Ni sa bulu oti na yago ni mate, sa ra lesu mai, ra lesu taucoko mai nakorō, ra mai tiko. Sa na qai caka e dua na yaqona, sa na qai tukuni vei ira, na burua, e sa na qai yaco, ni oti e vula tolu, se bogi drau. Kevaka e dede sara me bogi drau. Ya na kena i burua o ya, me ratou sa qai cakava kina, na i taukei ni

mate, e dua na i yau levu me baleti ira, na vugoi koya na tamata e mate. Ni sa lokuci na siga, e ra sa dui lako, ra sa qai lako na i taukei ni mate, vei ratou na nodrau vasu taucoko. Ratou sa na qai kauta e dua na gasau, na yacana vei keimami na Vitisina. Ratou sa lakova na nodratou vasu taucoko, ratou sa lai musuka e dua na gasau, ratou biuta yani i matana. Ratou lai tukuna yani va oqo vua, i neitou vasu, na neitou gasau oqori. Na nodatou burua e na caka e na siga ka, me nomui tavi mai e dua na vuaka. Oti, ratou lako tale va na dua tale na nodratou vasu, e na dua tale ~~na nodratou vasu~~ na kena gasau, lai musu tale i matana. Na nomu gasau oqori, me nomu i tavi mai e dua na bulumakau. Ni ratou sa wavokiti ratou kece na nodratou vasu, me ratou sa vakaitavi o ratou e na oga ni ka oqo. Na yacana vei keimami na Vitisina. Ia, ni sa yacova mai na gauna yalataki, na bogidrau, ra sa yaco vata mai o ratou na nodratou vasu, ra sa dui kauta mai, na nodra dui lesilesi taucoko, e a vakayacori tu i liu. E ra sa qai kauta mai vei ratou na vugodratou, sa qai caka na Solevu, vei ratou na vugoi koya na tamata e mate. Sa qai tuva tu, me wase taki tolu na ulu ni i yau. Na i matai ni i yau levu, o koya me mona, na vanua saraga e lako mai kina na tinai koya na tamata e mate, o ratou na wekai tinana. Nai karua na ulu, na vanua e lako mai kina o koya na tamana. E sega ni o tamana, na vanua e vasu kina o tamana. Na i katolu ni ulu, na vanua e vasu kina o tukana. Ya na yacana tiko o ya, na Vuniyaka, ya na yacana vei keimami. Ko ya na vu ni yau levu o ya. E sa na qai lako na ka oqo, sa na qai tuva na i yau, e na loma ni rara, sei koya na i matai ni ulu, na vanua

saraga e vasu kina na turaga e mate oqo, ya e kedratou na ulu o ya. Na kena i karua ni ulu, na vanua e vasu kina o tamana, na i katolu, na vanua e vasu kina o tukana. Na vanua e vasu kina o tukana oqo, e yacana tiko vei keimami na Vuniyaka. Sa na qai tuberi na tabua levu duadua e ratou rawata, na i taukei na mate, sa na qai dua na ibe vinaka, se na i vakabati, sa na biu toka, sa na qai biu kina na tabua oqo, qo me nona i cegu, na turaga e mate oqo, se marama. Sa na qai tukuni tu va oqo e na gauna sa caka tiko kina nai tubetube, oqo na i cegu, talei i navugomudou, na nomudou vasu qo, sa suka tale vei kemudou. Ya, na tabua levu duadua e ratou rawata na wekana. Ia e dua o ya, e dua tale oqo, na gauna sa davo toka kina na tamata e mate, e na nona sa davo toka e na nona i davodavo ni sa vakasulumi oti, ratou na qai biuta toka na wekana e dua na tabua levu, me nona i lokoloko. Na yacana, na nona Kali, na nona i lokoloko o ya. Na gauna ratou sa colata kina o ratou na vugona me ratou sa lai buluta, e ratou na qai tatara sobu ki na nona i lokoloko, ratou na qai tara mai kina e dua na tamani tabua levu, sa nona i lokoloko tu na tamata oqo, na yacana vei keimami, na nona Kali, ya me nona o na vugona. Ya, na i vakarau, ni dua e mate vei keimami, e na gauna e liu, ia, keimami sa cakava tiko mai vakalalai, e na gauna oqo.

-- Vinaka, ni toso toka ga na nodaru veitalanoa, au na via taroga ga vei iko e vica na taro, na kena i matai, ni vaka ni sa rogo mai na i tukutuku ni mate, ~~da~~ kaya mada, ke mate na Turaga, e cei e dau kauta na i tukutuku ni mate? Ka me lai tukuni vei cei, dua beka na ~~ka~~ e da dau kauta me lai tukuni kina na i tukutuku ni mate?

Na neimami i valavala vaka-vanua e ke, e sega ni kau e dua na tabua, se dua na yaqona. Ia, sa na lako ga o koya e dau kauta na i tukutuku ni mate, ya vei ratou na mata ni nona i tikotiko. Ya, na mata i Korolevu, e na neimami i tikotiko oqo. Ia, e na sega ni vakatarai, me kauta e dua na tabua, se dua na yaqona. E lako saraga, lai curu ki na vale nona na Turaga, lai dabe e na nona mata ni katuba, vosa tiko, vakacobocobo qai tukuna va oqo, au mai tukuna ga oqo, na sa ni mate. Na vu ni duru oqo, se dua ga na vunika e donumaKa, e sa mate o ka, e sega ni dua na i tukutuku e kauta kina e dua na tabua, se dua na yaqona.

-- Na kena sa lai tukuni na i tukutuku ni mate, na cava beka e dau yaco, se na cava e dau vakarautaki, au kerea ke o rawa ni vakamacala vakalekaleka e na dua na tikina o ya?

Ya, ni sa tukuni oti na i tukutuku ni mate vei ratou, ratou sa qai vakarautaka o ratou na tabua, na ibe, me nona i davodavo. Na vi yau ga ratou dui taura mai, me yaco sara va na kakana, me vaka na dalo se vuaka, me nodratou i tabe, ni veivuke ni magiti, me ka ni veibulu, vua na wekadratou na wekadratou ka mate o ya.

-- E na gauna e sa vakarau kau kina na yago ni mate me lai bulu, e vaka beka e dau tukuni tu, o ira na bati, e ra dau vakarautaka na i bulubulu ni mate, e vaka tale beka ga kina o ira e Korovisilou? Na neimami vakarau i ke, ke mate e dua na Turaga Bale ni neimami vanua, na Turaga na Vunivalu, sa dau tu ga o ira na bati ga me ra vakarautaka na ka va o ya. O keimami na kena vo, o ira ga na ~~ka~~ vugona.

-- Au kerea ke o rawa beka ni vakamacala taka vakalekaleka, na nodra dau vakarautaka na i bulubulu o ira na Bati?

Ia, o ira na neimami bati i ke, kevaka e ra sa vinakata, se sa mate e dua na neimami Turaga Levu. Ya, e ra sa na qai yadra toka e na i bulubulu me tini na bogi. Me ra na yadra toka kina, e ra na lai kana toka ga e na i bulubulu, e ra sega ni kana, e ra na gunu yaqona toka ga mai kea. E ra na kana toka ga vakalalai, me yacova ni tini na ~~xxx~~ bogi, me ra qai lesu mai nakoro.

-- E na nomu tukuna toka, e na nodra kana toka, me bogi tini e na i bulubulu, me vaka ni sa levu na vanua au rogoca, e tukuni, ni ra sega ni dau tara na kedra kakana, e dau soli ga vei ira na kedra kakana, e dau soli ga vei ira na medra yaqona, e soli ga vei ira na kedra tavako, e vakatalega kina vua na nomudou Turaga na Vunivalu? O keimami, e sa na caka toka ga na gunu yaqona, e ra na dua katia tikoga na medra~~xxx~~ dui yaqona, ia, caka toka ga na medra yaqona, kau ga mai na medra kakana, ra na tara toka ga na kedra kakana, ra gunuva toka na medra yaqona, ra tibika toka ga na kedra tavako, ya, sa ra na toka ga e na nodra i bulubulu, me ra vakaloloku taka toka, na nona davo na nodra Turaga.

66 E rawa beka ni o vakamacalataka na duidui ni mate ni dua na Turaga, kei na mate ni dua na lewe ni vanua?

Na mate ni dua na Turaga, keimami dau kila tu na neimami vanua i ke. E sega ni dau caka kina na tagi. E na uvu talega na kena davui e sa na tagi tiko ga na davui, e sa na uvu toka ga, e na siga kei na bogi, siga bogi, e ra sa na veivukevuke tiko ga o ira na Bati. Ia, ni sa mate ga e dua na lewe ni vanua, e sega ni uvu na davui, e ra sa na tagi ga o ira na wekana, na gauna e mate toka kina.

--Vinaka, ni toso toka ga na nodaru veitalanoa, au via taroga ga vei iko

na i yau cava, e ratou dau vakarautaka na weka ni mate vei ratou na Bati, na gauna sa bulu oti kina na yago ni mate?

Vinaka vakalevu, qo e dua na tama ni yau levu e ratou dau vakarautaka, e dau caka talega e dua na kedratou kakana. Qo, sa tautauvata saraga kei na i yau ni Ulu, ko dau yacana vei keimami na Burua, vei ratou na vugona. Ia, e vakatalega kina na i yau levu, e caka mai vei ratou na Bati, vei ratou na Turaga, kevaka e Bale e dua na Turaga. Ya, e cakava na lewe ni vanua taucoko na nodratou i yau. Au kila, ni lailai toka na ka ni Burua, e levu ga na i yau e baleti ratou na Bati.

-- E so beka na tabu e ratou dau vakayagataka na Bati?

Na mate, e na neimami valavala na vanua oqo, kevaka e dua e mate. E ratou sa na bikabika toka madaga na wekana, me yacova ni oti na bogi tini. O ratou oqo, e ratou toka vakadua e vale, qaravi toka na kedratou, ya ni oti ga na veibulu, me yacova ni oti na bogi tini. E tabu ni ratou sili, e tabu ni ratou curu i tuba, me lai lako e na dua na vale i kea, i kea. Me ratou curu ga i tuba, me ratou lai vakubou ga ratou curu tale mai i vale. E ratou na moce toka ga i vale o ya, me yacova na mataka. Ia, ni oti saraga na bogi tini, sa na qai caka, me i dola ni katuba, e dua na katuba e sogo tu, me kena vakananumi ni sa mate e dua na tuakadratou. Na gauna saraga ni bogitini, sa na qai dola, ra sa na qai vakatarai talega me ratou sili, o ratou na vugona, e ratou mai vakalolokutaki koya toka e vale. Sa na qai caka tale kina e dua na magiti, na magiti ni sili wai, me qai caka kina e dua na magiti, me magiti ni bogi tini.

-- Aau kerea ke rawa ni vakamacalataka vei au, na magiti cava e dau vakayagataki?

Ia, na bogi tini o ya, e dau caka kina, e ratou dau tuva na yagona na vatu ni bulubulu. Sa ra na qai lako mai, me mai caka e dua na magiti levu, ya na magiti ni tuva vatu, na magiti ni bogi tini. E moku kina na vuaka, moku kina na bulumakau, ika bula, na magiti bibi va o ya, e na caka kina, e na siga ni bogi tini. Na bogi tini e tuvai kina na vatu, tuva na vatu ni bulubulu, kei na magiti ni bogi tini. Kei na magiti ni sili wai, e ratou sili wai kina o ratou na vugona.

-- E rawa beka ni o vakamacala, me baleta na ka e dau vakayacori e na gauna ni bogi drau, na veika e ratou dau vakarautaka na wekani mate, na veika e vakayagataki kina. Na veika e dau vakarautaki e na bogidrau, au kerea ke o rawa ni o vakamacala vakalekaleka e na tikina o ya?

Ni sa yacova mai na gauna ni bogidrau, sa na qai, sa ra na yaco yaco mai o ira na nodratou vasu, o ratou na vakaitavi tu e na ka au a vakamacala taka tu e liu, me vaka na gasau. Kau mai na magiti vata kei na i yau, sa na qai mai bini tu. Ratou sa na qai wasea i kea na i taukei ni mate na i yau, na i matau ni ulu, e nona saraga o koya e vasu voleka kina. O koya na tamata e mate oqo, na tinana, na vanua saraga e vasu kina. Oqo na i yau, levu duadua, vata kei na kena magiti. Nai karua na ulu, na vanua e vasu kina o tamana, katolu ni ulu na vanua e vasu kina o tinana. Oo, na magiti taucoko oqo, e ra vakayaca taucoko. Na matai ni ulu, na i karua na ulu, vata kei na Vuniyaka, na yacana vei keimami. Na kena i coi, na kena i yau.

- E dua tale beka na ka o ni sebera ni vakaraitaka, se dua na ka o vakasamataka, e dodonu , me dau caka e na gauna ni mate? Io, ni sa dau caka ga e dua na mate, e ratou na vugona, ni sa dau oti na bogitini, me ra sa lakona vugona, e ratou qai dau cakava tale e dua na yaqona, ratou sa qai tukuna vei ratou na i taukei ni mate, qo, na yaqona oqo, keitou sa vinakata, me keitou sa vakaloloku taki neitou vasu e na nona mate. E sa qai tu vei ratou na Benu, na yacana vei keimami na Benu. Me sa qai dua na reveni loaloa e tu i tabadra, se na nodra ka ni sote, se e ra tu e na nodra vinivo. O ira na turaga, se e vakatubu kumi, me kumi levu tu, me yacova na Bogidrau.
- Na cava e dau tagi kina na davui, se qiri na lali ni sa davu kina e dua na Turaga? Na kena vinakati o ya, me kua tale ni rogo kina e dua na vosa, se dua na tagi ni tamata. Me tagi duaduaga na davui, e na kena vakarokorokotaki tiko, na Turaga e mate, se, qiri toka ga na lali. Ia, ni tagi e dua na tamata, e sega ni vakatarai me tagi e dua na tamata, se me caka na veivosaki. Sa na vosa tokaga se tagi toka na davui vata kei na lali.
- O cei beka e dau nona i tavi, me vakatagi davui, se dua beka na koro, se dua beka na mataqali, au kerea ke rawa mada ni o vakamacala e na tikina ko ya? Vinaka vakalevu. Na davui kei na kena tagi toka na davui, e ratou na veivuke toka ga kina o ratou na Bati. Qo, o ratou ga oqo, e ratou na taura toka na davui, i na loma ni Vale Levu, e na gauna e sa caka tiko kina e dua na somate, vua e dua na Turaga Levu. Me ratou lai yadrava toka o ya, me lai bogi, bogi lai siga, eratau na veivuke toka ga na ucu davui.

E ratou na veivukevuke taka toka ga na davui e loma ni vale, se na lali, se ratou na qiria toka ga na lali, o ratou na Bati. E sega tale vei keimami na lewe ni vanua, me lai tara tale na davui, se me lai qiria tale na lali.

-- Vakacava beka o ratou na Bati, e na gauna sa lai keli kina na i bulubulu, e ratou dau lesu tale mai nakoro, se me vaka ga o ni vakaraitaka tiko, ni ratou sa tiko ga e na bulubulu, me yacova sara na gauna, e na lai vakadavori kina na yago ni Turaga. Ia, e kena i balebale o ya, ni sega na lesu mai nakoro, se vakacava beka na tikina o ya?

Vinaka vakalevu, o ratou na Bati e ratou kelia na i bulubulu, e na sega tale vakadua, me ratou siro mai nakoro, se me na yaco tale mai e dua vei ratou, me yacova ni sa bulu oti na Turaga. Ratou sa na toka ga mai e na bulubulu, ratou sa na waraka ga me yaco yani na yago ni mate, sa na qai lai bulu, ratou sa na qai lako mai nakoro. Ia, kevaka e lewe ni vanua e mate, e ratou sa rawa ni lako mai nakoro, e ratou na ubia tu na i bulubulu, e na drauni kau. Me yacova ni sa kau yani, sa na qai lai kau tani na draunikau, me bulu na yago ni mate.

-- Vinaka, na i yaya cava beka, e ratou na dau vakayagataka na Bati, e na kena keli na i bulubulu? Me vaka ga na gauna ni kua, o keda e da sa vakayagataka tu ga na i sivi, na i sele. Au kerea ke rawa ni solia na nomu vakasama, na ka e radau vakayagataka na gauna e liu, na kena keli na i bulubulu?

E liu, na kena keli na i bulubulu, na i valavala ni Kelikeli, ke dua na tamata e mate, e tu vei ira e so na matau vatu, E ra dau

kelia kina na qele, me rawa ni keli kina e dua na ibulubulu ni tamata. Na matau vatu oqo, e ra tataka ga kina na qele, e ra qai qoqota ga i ligadra, e sega na i sivi, e sega na i kutari, me vaka na gauna oqo.

-- Daru dewa ki na i bulubulu ni Turaga. Na cava e dau vakatokai tu e na nodra*m* bulubulu na Turaga, se dau ~~vakakokak~~ ~~tu~~ vakatabui tu beka me ra dau lako kina na lewe ni vanua, e dau tu beka ga o koya me qarava, au kerea ke rawa ni o vakamacala vakalekaleka e na tikina o ya?

Na kedra i bulubulu na Turaga, vei keimami madaga na vanua oqo, e ka dredre me dua na tamata me butuka. E ka dredre tale ga me dua na tamata me lako kina. E ra tu ga o ira na Bati, e ra dau wereca, ka ra dau vakasamaka tu na i bulubulu ni Turaga. Ni ra sa dau lai qarava na i bulubulu ni Turaga e na veiyabaki, me voleka toka na Siganisucu, e sa na qai tukuni vei ira na Bati, ni sa vakarau lai wereci na i Bulubulu, nai bulubulu ni Turaga, e ra sa qai lako na ~~Turaga~~ Bati, me ra lai vakasavasavataka. Me rawa ni caka vinaka na i tuvaki ni bulubulu. Ia, o ratou na i taukei ni mate, o ratou mai Vale Levu, vata kei ira na wekana voleka, e ratou na qai cakava e dua na magiti. Na magiti ni were i bulubulu. Me kedratou na Bati, ni ratou sa lesu mai e na were i bulubulu. E sega ni ratukuna ga na lewe ni vanua, me keimami lai wereca na i bulubulu. Sa lako ga na Bati ra lai wereca, e ra na lako tale ga na i taukei ni mate, o ira mai Vale Levu e dua na magiti, vata kei na kena i yau, e yacana toka na Magiti ni Were i Bulubulu. Ia, e dau cakacaka vakadua e na loma ni yabaki, na were i bulubulu, ni voleka toka na Siganisucu.

E rauta toka ni vo e dua na macawa, se rua, ni voleka na Siga ni sucu, sa dau wereci na i bulubulu.

-- Mai na loma ni gauna e davo koto kina na Turaga, me yacova na gauna me qai lai bulu kina, na cava soti beka e dau vakayacori tiko, na cava e ra dau vakarautaka na lewe ni vanua. Se na cava beka na balavu ni gauna, ni sa Bale e dua na Turaga, me yacova sara na gauna e sa qai lai bulu kina na yagona?

O ira na Turaga lelevu ni neimami gauna e liu, o ira kevaka e mate e dua, sa rawa ni siga tini ka lima, na nona davo toka i vale. Me lako na kena i tukutuku taucoko, vei ira na Turaga Bale ni vei yasai Viti, e ra veiwekani vakavoleka kei na neimami Turaga, me waraka me ra lako mai vata kei na nodra i yau. E dau tini ka lima, na siga, ka tini ka lima na bogi, na nodra na davo toka, na kena waraki toka na i tukutuku vaka-Turaga e lako e na veiyasai Viti. Kei ira na Turaga, e ra dra vata kei na neimami Turaga ko e sa qai mai Bale. E sega ni mate ga vaka oqo, sa bulu sara e na bogi ni mataka, se bogi rua.

-- Mai na loma ni gauna o cavuta kina na tini ka lima na siga, me vaka ni da kila vinaka tu, na yago ni mate, e vakalailai ga sa boi, se vakalailai ga sa lako na kena wai. Na cava beka e dau caka tu e na yago ni mate, me kakua ni boi kina, se dua beka na wai vaka-Viti, se so na draunikau beka vaka-Viti?

E tu e dua na waiwai, na draunikau vaka-Viti, e dau lumu kina na Turaga, ni sa dau davo koto, me sa lewa, se sa mate. Na waiwai qo, e ra dau lumu kina, o ira na Turaga Lelevu, o ira e ra sa vinakati me ra mai toka mada e vale me yacova e bogi tinikalima. Qo, e sega

ni rawa ni boi, e sega ni rawa me vuce na ketedra, e sega ni lako tale ga mai yagodra e dua na wai. E vaka ga e ra se davo tu e ~~ni~~ na dua ga na bogi. Ya, e dua ga na mataqali draunikau, e ra kila ga o ira na Bati, na kena i cakacaka. Au sa guilecava sara ga na yacana. E dua na mataqali vuanikau na yacana na Foto, na Toto o ya, e dau caka me waiwai, e qai dau dua na draunikau e rau qai dau waki vata, au sa sega ni kila madaga na yaca ni drau ni kau o ya. Na Toto o ya, na yacana vei keimami, na yacana vaka-Bau, na Lauci, na vua ni Lauci. E qai dau caka me waiwai, vata kei na dua tale na kena drau ni kau, e qai dau mai caka vata, qai dau mai lumu kina na Turaga, ni sa davo toka na gauna e sa leqa kina.

SA OTI.